

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

J. KEUNING — NIJMEGEN

God roept ONS tot de daad

Wij verwachten echter naar zijn belofte
nieuwe hemelen en een nieuwe aarde, waar
gerechtigheid woont. **2 Petr. 3 : 13**

Is er iets waars in dat verwijt, dat de kerk vandaag gemaakt wordt; dat je de verwachting van een nieuwe aarde, een aarde vol gerechtigheid, tevergeefs bij háár moet zoeken?

De kerk — wordt immers gezegd — heeft zich bij de status-quo neergelegd. Ze heeft de feitelijke situatie geaccepteerd. Ze heeft het er bij de mensen ingeprent dat ze deze aarde maar moeten afschrijven en hopen op de hemel. En voorzover de kerk het dan toch nog heeft over een andere wereld, een betere wereld, zegt ze altijd dat dat een wereld is die we van Góð moeten verwachten en niet van onszelf. Góð zal die wereld tenslotte tevoorschijn brengen. En wij, mensen, moeten vooral niet denken dat wij zelf iets aan die wereld vol gerechtigheid kunnen bijdragen.

We kunnen natuurlijk direct zeggen, dat men beter weten kan.

Maar hoe kan met dan beter weten?

Kan men beter van ons weten, omdat we het toch altijd anders hebben gezegd, anders hebben beleden, omdat we het anders hebben geprekeerd en anders in onze kerkbodes hebben geschreven?

Misschien. Maar zelfs als dat waar is, — wat zijn al die woorden waard, wanneer we die woorden niet hebben waargemaakt? Wat helpt het, dat we zeggen en zeggen en nog eens zeggen dat we toch heus een nieuwe aarde verwachten, een aarde waarop gerechtigheid woont, wanneer we niet echt verwachten. Wanneer we het niet doen.

Het maakt niet zo bar veel indruk als een meisje met alle nadruk beweert dat ze binnenkort zal trouwen en dat ze daarom dolgelukkig is, wanneer ze ondertussen haar dagen doelloos en triest doorbrengt, met lege ogen

de wereld inkijkt en geen vinger uitsteekt om het een en ander klaar te maken. Als het kind werkelijk dolgelukkig is, dan hoeft ze het niet te zeggen, want dan merk je dat aan wat ze doet.

Zo is het met de kerk die nieuwe hemelen en een nieuwe aarde verwacht. Zo doet ze. Want het is haar gegeven, zich met blinkend en smetteloos fijn linnen te bekleden. En dat fijne linnen, — dat zijn de rechtvaardige daden der heiligen (Openb. 19 : 8).

De gerechtigheid die op de nieuwe aarde zijn zal is maar niet iets voor later. Heel de bijbel staat er vol van dat we vandáág het rijk van God en zijn gerechtigheid zoeken moeten, omdat het vandaag al midden onder ons is. Het rijk van straks begint hier. En de gerechtigheid van de nieuwe aarde begint op deze aarde. Ze begint in onze huiskamers, in de straat waar we wonen. Die gerechtigheid begint — zeker, het is nog maar een begin, maar zo begint het dan toch — in de opvoeding van onze kinderen, in de manier waarop we ons personeel behandelen. Die gerechtigheid begint in de politiek, — natuurlijk, ook dáár. Maar daar niet allereerst. Want ze begint allereerst vlak bij huis, daar waar onze eerste en directe verantwoordelijkheden liggen. Ze begint bij onze openheid voor alles wat tekort komt, voor alles wat geschonden is, voor alles wat hulpeloos is, daar, waar we het tegenkomen.

Die gerechtigheid begint overal waar iemand, wie dan ook maar, voor onze verantwoordelijkheid komt, al is het via zo'n vluchtig contact al met de man naast ons in de trein.

En daaruit zal blijken of onze verwachting van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde echt is, levend is, waarachtig is, of het werkelijk verwachting is. Dat zal blijken uit het begin dat we vandaag maken. Dat we God vandaag laten maken.

Want het blijft waar dat Góð de nieuwe wereld doet komen, en wel door het vuur heen. Petrus spreekt in zijn brief nadrukkelijk over de dag des Heeren. Niet over de dag waarop tevoorschijn zal komen wat wij voor elkaar hebben gekregen. Wat ons werk betreft, — dat gaat werkelijk het vuur in. Maar dat geeft Petrus geen aanleiding om te zeggen: laten wij er dus maar mee ophouden. Nee, — juist omdat al deze dingen vergaan, — hoedanig behoort gij dan te zijn in heilige wandel en godsvrucht (vs 11). Omdat Jezus leeft en de Heilige Geest al lang aan het wonder begonnen is. Het wonder van een aarde waarop gerechtigheid woont. Het wonder van mensen die gerechtigheid doen.

De weg naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde ligt vlak voor ons. Licht daar, waar we vandaag en morgen onze fijne plannetjes gaan uitvoeren, de afspraken uit onze agenda gaan afwerken, waar we weer stappen in de tredmolen van onze meubeltjes en autootjes en fondue-stellen.

En als we die weg dáár, vlak voor ons, niet gaan, dan moeten we onze mooie woorden, onze stichtelijke woorden, maar haastig inslikken. Omdat het dan misschien toch waar is, dat de activisten en de horizontalisten ons voorgaan in het koninkrijk van God.

God roept ons, broeders, tot de daad. Dat durven wij eigenlijk niet zingen. Het klinkt nogal humanistisch.

Maar is dat dan niet het heerlijkste wat er is: dat Gods werk wacht. Dat Gods werk op ons te wachten ligt, als wij zuchten: wat een dag, wat een rot-dag.

Gods werk dat door alle ellende heen, door de afbraak heen, door onze dood heen en door het vuur heen, standt houdt en eeuwig blijft.

Gods werk wacht. En het wacht op ons.

Als er ooit mensen zijn die dit zingen kunnen, dan wij, die in Jezus Christus geloven. Omdat het toch werkelijk waar is dat wij — al is het achter veel anderen aan — vandaag binnen wil gaan in het rijk van God.

KERKELIJK Leven

■ Over de Kerkorde

Dezer dagen bladerend in oude kranten, trof mij bijzonder een artikel over onze kerkorde van prof. dr H. H. Kuyper.

Ik acht dat in de huidige kerkelijke situatie, niet alleen van onze kerken, maar van alle kerken die zich Gereformeerd noemen, zo belangrijk en actueel dat ik er graag wat meer bekendheid aan wil geven.

Prof. Kuyper zette er boven: „Een grondbeginsel van het Gereformeerd Kerkrecht”.

Hier volgt het:

„Niet elke bepaling in onze Kerkenorde¹⁾ draagt een principieel karakter. Er zijn heel wat bepalingen, die alleen betrekking hebben op de orde en die daarom niet een absoluut bindend karakter dragen. Meestal voegt de Kerkenorde zelf dan ook aan zulk een bepaling de opmerking toe, dat de Kerken daarin naar gelegenheid handelen kunnen, of dat de uitvoering aan de vrijheid der kerken wordt overgelaten. En ook al wordt dit er niet uitdrukkelijk aan toegevoegd, dan weet ieder toch wel, dat er omstandigheden kunnen voorkomen, waarin een Kerk van zulk een bepaling mag afwijken, zonder dat daarmee onrecht geschiedt. Een bundel reglementaire bepalingen, waaraan elke Kerk zich onvoorwaardelijk te onderwerpen heeft, is onze Kerkenorde gelukkig niet. Ze dient om een richtsnoer voor het kerkelijk leven te zijn, maar ze is geen knellend keurslijf waardoor de vrijheid der Kerken belemmerd wordt.

Maar hoe beslist we dat op de voorgrond stellen, toch mag men daarom nooit vergeten, dat er ook bepalingen in de Kerkenorde voorkomen, die zo principieel en fundamenteel zijn, dat geen Kerk daarvan afwijken mag, omdat zij als 't ware de grondslagen vormen, waarop ons Kerkrecht is opgebouwd.

Eén dier meest fundamentele beginselen nu van onze Kerkenorde is de bepaling in Art. 84 aldus geformuleerd, dat geen Kerk over andere Kerken enige heerschappij zal voeren.

In de Kerkenorde der Fransche Kerken op de Synode te Parijs in 1559 vastgesteld, staat dat artikel zelfs als voornaamste voorop.²⁾

De autonomie of zelfstandigheid van elke plaatselijke kerk is een der grondbeginselen waarop heel ons Gereformeerd kerkrecht is gebaseerd. Tegen elke aanranding van dit beginsel moet daarom zo kras mogelijk worden opgetreden. Nooit mag het worden geduld, dat een kerk onder wat vorm ook over een andere kerk heerschappij zou willen uitoefenen. Anders zou de hiërarchie van de Roomse Kerk weer langs een achterdeur in onze kerken binnensluipen.”

☆☆☆

Het is zonder meer duidelijk dat was prof. Kuyper in dit artikeltje over het karakter van een gereformeerde kerkorde zegt van fundamentele betekenis is voor het kerkelijke leven. En — dat het velen vreemd in de oren zal klinken.

Ongelofelijk diep geworteld is namelijk een door en door valse opvatting van de kerkorde. Merkwaardigerwijze leeft die zowel bij

¹⁾ Prof. Kuyper hanteert steeds de oude term kerkenorde. Men bedenke daarbij dat „kerken” in deze samenstelling een genitief enkelvoud is van kerk. In modern Nederlands moeten we dus lezen: kerkorde. De „orde” die het woord aanduidt is er niet een van veel kerken maar van een kerk. Het is een „orde” voor de kerk.

²⁾ Ook in de oudste Nederlandse kerkorden stond dit artikel voorop. Discipelen van prof. Greijdanus hebben vele malen uit zijn mond gehoord dat een woord, een zin vanwege de nadruk zowel voorop kan gaan als achteraan kan worden gezet.

— schijnbaar! — zeer krachtige „voorstanders” daarvan, als bij — schijnbaar! — zeer felle tegenstanders daarvan.

Die valse voorstelling bestaat hierin dat men de kerkorde ziet als een soort wet, contract, statuut, of, om de woorden van prof. Kuyper te gebruiken, als „een bundel reglementaire bepalingen”, waarbij het op ieder bepalingje, ieder zinnetje, ieder lettertje aankomt.

Die „voorstanders” toetsen dan alle kerkelijke handelingen aan die artikeltjes. En als ze ook maar de geringste afwijking daarvan menen te bespeuren slaan ze alarm, spreken van een verbreken van beloften, of, nog ernstiger, van eedbreuk en beschuldigen ze deze afwijkers van een „verstoren van de kerkelijke orde”.³⁾

De genoemde „tegenstanders” zien merkwaardigerwijs de kerkorde precies zo als de zojuist getypeerde „voorstanders”, namelijk ook als een reeks wetsartikelen. En omdat ze dáárvan — volkomen terecht — niets willen weten, schelden ze op de kerkorde, en zouden die graag afgeschafte willen zien. Men kent de argumenten: De kerkorde is een volkomen verouderd stuk. Het is een harnas waarin men het kerkelijk leven persen wil. Het belemmert de kerk in haar bloei, drukt haar misschien wel dood enz.

Maar, zoals gezegd, zowel de genoemde „voorstanders” als die „tegenstanders” lijden aan hetzelfde euvel.

Dit namelijk, dat hun een karikatuur van een kerkorde voor ogen staat. Dat ze zich het typische karakter van een kerkorde niet goed hebben ingedacht. Het is niet echt tot hen doorgedrongen dat Gereformeerde Kerken geen kerkelijke WET, maar niet meer en niet minder dan een kerkORDE bezitten!

Wie wel eens met ontzetting naar het wetboek van de Roomse Kerk heeft gekeken — het Corpus Juris Canonici —, of gebladerd heeft in de dikke bundel Kerkelijke ordinantiën van de Ned. Herv. Kerk — daarin vindt men b.v. 13 trappen in de tuchttoefening op predikanten beschreven! — die zal daar wel iets van beseffen. Onze kerkorde is een dingetje dat je op een paar bladzijden kunt afdrukken! Ze is een verzameling van een goede tachtig richtlijnen, een „richtsnoer” voor slechts een enkel aspect van het kerkelijke leven, meer niet.

☆☆☆

Prof. Kuyper merkt daarom zeer terecht op dat er een reeks bepalingen in de kerkorde staan die uitsluitend betrekking hebben op de orde in de kerk en die daarom, juist als zodanig, geen absoluut bindend karakter dragen, waaraan de kerken zich niet onvoorwaardelijk hebben onderworpen. En waarvan

³⁾ Ik ben met dit wetticisme op bijzondere wijze in aanraking gekomen op de Pinksterzondag van 1940. Vrijdag daarvoor was de oorlog begonnen. Ik was in Haarlem naar de kerk gefietst terwijl links en rechts werd geschoten op — vermeende — collaborateurs. De kerk was maar half vol. Ik zei een korte dienst te zullen houden en las daarom o.a. in plaats van de wet van de tien geboden de samenvatting ervan uit Matt. 22. Direct na de dienst kreeg ik van een ouderling een schrobbering omdat ik „de wet” niet gelezen had!

Jaren geleden was ik eens in een kerkdienst waarin de dominee het „gebed voor — of na — het eten” uit de vroegere „Enige gezangen” liet zingen. Na de dienst zei ik glimlachend tegen die predikant dat hij in strijd was gekomen met de kerkorde. Onder de daarin genoemde, in de kerk te zingen „gezangen”, stonden deze niet vermeld. Onmiddellijk ging deze predikant naar zijn studeerkamer om de zaak te onderzoeken. En toen het bleek dat hij inderdaad een „overtreding” had begaan vond hij dat maar een ernstig geval.

men — neen, niet willekeurig, want willekeur is vooral in de kerk uit den boze! — maar in verband met bepaalde omstandigheden, gerust mag afwijken.

Dat is ook altijd geschied!

Na de doleantie kwamen synoden bijeen bestaande uit afgevaardigden gekozen, niet door particuliere synoden, maar door classicale vergaderingen. Maar niemand haalde het toen in zijn hoofd te betogen dat dat in strijd met de kerkorde was! Ik herinner me nog goed dat ik als kandidaat — dus een veertig jaar geleden — op de paasdagen ergens in Zeeland moest preken. Ik had gewoegd om daarvoor drie „stichtelijke woorden” klaar te krijgen. Tot mijn verbazing hoorde ik van mijn gastheer dat men daar op de „tweede feestdagen” nooit kerk hield! In mijn eerste gemeente kreeg ik van verschillende kant het verzoek mijn tweede serie catechismuspreken in de morgendienst te houden. Er waren daar veel jonge gezinnen met kleine kinderen, waarvan de mannen alleen 's morgens, de vrouwen alleen 's middags naar de kerk konden gaan. Die mannen wilden ook wel eens catechismuspreken horen en de vrouwen „vrije stof”. Ik was erg blij met dat verzoek. De kerkeraad dacht er net zo over. En zonder gewetensbezwaar heb ik, ondanks de kerkorde, ruim een jaar lang zondagmorgen catechismus gepreekt. In de twintiger jaren werd onder leiding van ds H. C. van den Brink in de Geref. Kerk van Zandvoort het — totaal verkeerd zo genoemde — „vrouwenkiesrecht” ingevoerd. Onder algemeen geroep van veel kerkbodes, onder aanvoering van De Heraut. Zware batterijen werden er tegen in stelling gebracht. 't Stond niet in de kerkorde! Maar Zandvoort hield voet bij stuk. En niemand durfde het „aanpakken”. Op de eerste zondag na de bevrijding, gaf ik als slotzang enkele coupletten van „psalm 151”, het Wilhelmus, op. Ik heb nog nooit in mijn leven zo horen zingen! — En zo zou ik kunnen doorgaan!

Nee, men moet in de kerk niet gaan „rommelen”. Dat is overal, maar zeker in de kerk helemaal mis. En heel veel hedendaags experimenteer in de kerk is vaak niet veel meer dan het product van het afscheidsel van onrijpe breinen van kwasi-moderne predikheren. Maar we moeten het allemaal goed weten, dat we in Gereformeerde Kerken geen kerkelijke wetten of reglementen kennen. We hebben gelukkig niet meer dan een zeer sobere en ongelofelijk soepele kerkORDE! En we moeten ook goed weten dat die kerken zelf meermalen, b.v. na de Afscheiding en na de Doleantie, hebben uitgesproken dat zij daarnaar zullen leven voor zover de omstandigheden dat toelieten!

☆☆☆

Maar zoals prof. Kuyper schreef, er staan in de Kerkorde ook regels die een fundamenteel, een principieel karakter dragen.

Eén daarvan is het reeds door hem genoemde, namelijk dat geen enkele kerk de baas mag spelen over een andere. De éne kerk heeft 0 macht over een ander. En de leerlingen van prof. Greijdanus kennen allen het door hem geformuleerde rekensommetje. Dat is het volgende: Eén kerk heeft 0 macht over een andere. Dan hebben tien of honderd kerken ook 0 macht over één enkele kerk. Want tien maal 0 is ook 0. En honderd maal 0 is eveneens 0. Een uit dit grondbeginsel van het gereformeerde kerkrecht voortvloeiende regel is dat wanneer afgevaardigden van een aantal kerken een besluit nemen iedere kerk het recht en zelfs de plicht hebben zo'n besluit te toetsen. Met dien verstande dat wanneer zo'n kerk, op voor haar besef deugdelijke gronden, tot de overtuiging komt dat zo'n besluit niet in overeenstemming is met de Heilige Schrift of de Kerkorde, zij zo'n besluit niet voor vast en bonedig behoeft te houden. U weet het: dit alles is vastgelegd in het beroemde artikel 31 van de kerkorde.

De ergste overtreding van dit grondbeginsel van het gereformeerde kerkrecht hebben we in de voorbije jaren beleefd. Zoals wij allen nog heel goed weten is het toen gebeurd, dat hier en daar een aantal leden van een kerk — soms geleid door een paar manifeste kwezulanten — het in hun hersens haalden aan al hun medeleden een briefje te schrijven, waarin zij deze opriepen de door hen voor ontrouw gescholden kerkeraden te verwerpen. De aanstichters van deze kerke-

lijke revolutie riepen daarmee zichzelf met hun volgelingen uit tot de enige, de ware kerk ter plaatse. Vervolgens zond deze revolutionaire groep een paar afgevaardigden naar de eerstvolgende classicale vergadering. Daarin dienden zij zich aan als de wettige vertegenwoordigers van die enige, ware kerk. En toen is meermalen het onvoorstelbare gebeurd, dat een classicale of synodale vergadering zo'n revolutionaire groep als zusterkerk erkende en de echte zusterkerk uit de gemeenschap van de kerk uitstootte. Ik kan me moeilijk een ernstiger schending denken van het grondbeginsel der kerk — namelijk dat geen kerk over enige andere kerk heerschappij zal voeren — dan zo'n daad! Dit is maar niet het „heerschappij voeren” van een aantal kerken over een zusterkerk! Neen, dat is een onchristelijke en onkerkelijke **dictatuur**, die voor de ergste kerkelijke wandaad welke in de gemeente van Christus denkbaar is niet terugdeinst. En — het is ook een grove schending van de kerkorde.

☆☆☆

Een ander fundamenteel beginsel van de kerkorde is geformuleerd in de bepaling dat een kerkeraad een dominee nooit mag schorsen dan alleen met goedvinden van de kerkeraad van de genabuurde kerk. Dit beginsel is daarom zo fundamenteel omdat deze wijze van doen in geval van een schorsing door een kerkeraad is beloofd aan zijn predikant toen deze beroepen werd. Juridisch gesproken zou je deze bepaling een artikel van de tussen kerkeraad en predikant gesloten „arbeidsovereenkomst” kunnen noemen. Deze bepaling is een steun voor de — overigens zeer zwakke — rechtspositie van de predikant. Ook al zou zo'n kerkeraad officieel de kerkorde afschaffen dan zou deze bepaling nog van kracht blijven. Want een in onderling goed vertrouwen gesloten overeenkomst mag nooit eenzijdig ter zijde worden gesteld. Ik heb de vaste overtuiging dat wanneer een kerkeraad op eigen houtje, dus zonder de goedkeuring van de genabuurde kerkeraad, zijn predikant zou schorsen en deze predikant daarvan een rechtszaak zou maken, de rechter die schorsing voor onwettig zou verklaren met alle gevolgen van dien.⁴⁾

☆☆☆

Op vreemde wijze is deze bepaling van de kerkorde in de Geref. Kerken voor ruim veertig jaar, in 1926, krachteloos gemaakt. Dat geschiedde tijdens de procedure tegen dr Geelkerken. Deze werd namelijk door de generale synode van Assen geheel buiten zijn kerkeraad om, geschorst.

Jaren geleden vroeg ik eens aan prof. Ridderbos sr. hoe het toch mogelijk was geweest dat deze synode zo iets deed. Er was toch altijd in de Geref. Kerken geleerd dat alleen de instantie die **beroept** — en dat is de ker-

keraad — kan **schorsen**. Wel is daarvoor, om willekeur te voorkomen de goedkeuring van de genabuurde kerkeraad nodig. Maar de eigenlijke schorsingsdaad mocht alleen door de raad van de kerk waaraan de te schorsen predikant verbonden was, worden verricht. Prof. Ridderbos vertelde me toen het volgende: Prof. Kuyper zei in Assen tegen me dat de **synode** zonder bezwaar dr Geelkerken kon schorsen. Ik zei toen dat ik het altijd anders had geleerd, maar dat ik het op gezag van hem het wel wilde geloven!

Deze evidente overtreding van de kerkorde, nota bene begaan tijdens een procedure, werd sindsdien tot „een gewoonte in Israël”. In 1944 werd ze op grote schaal in praktijk gebracht. En nog beter werd ze in een nieuwe kerkorde gelegaliseerd.

Prof. Kuyper had de goede regel een paar jaar vóór 1926 nog met gloed en kracht verdedigd!

Op de synode van Assen verzetten alleen prof. Greijdanus en dr W. A. van Es zich tegen deze schorsing.

Er wordt soms op een vreemde manier kerkgeschiedenis gemaakt!

Het is van de allergrootste betekenis dat, vooral in onze tijd van geweldige machtsconcentratie ook op kerkelijk terrein, dat we dit karakter van onze kerkorde kennen en handhaven.

KAMPEN

C. VEENHOF

⁴⁾ Hoe wonderlijk kerkeraden met hun geschorste predikanten kunnen omgaan heb ik in 1945 ondervonden. Nadat ik op 21 augustus van dat jaar geschorst was kreeg ik aan het eind van die maand 21/31 van mijn maandsalaris. [†] Was op de cent af naukeurig uitgerekend.

Contact-Organ Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden

Nu vele kerken in de afgelopen tijd weer hun bijdrage overmaakten, is het wel dienstig om eens een reactie te laten horen van en jonge broeder die zijn militaire dienst in W.-Duitsland heeft vervuld.

Hij schreef een brief uit dankbaarheid. Ja gelukkig komt dit onder de jeugd van Christus Kerk nog voor.

Maar al te vaak wordt over de jeugd van deze tijd de schoulers opgehaald. Wat deze jonge broeder in Duitsland presteerde met zijn bandrecorder mag ook de ouders nog wel eens tot nadenken stemmen.

Hij was gelegerd op de Luneburgerheide. Op dezelfde plaats waar Hitler zijn Wehrmacht drilde voor de 2e wereldoorlog. Op slechts 3 kilometer van dit grauwe garnizoen was het beruchte concentratiekamp Bergen-Belsen. Vele van onze jonge broeders hebben daar hun dienstdag doorgebracht. Ze hebben daar hun Christelijke levensstijl weten te bewaren. Niet in eigen kracht, maar steunende op hun Heer en Heiland.

Laten we onze militaire broeders in de vreemde vooral in onze gebeden gedenken.

Deze jonge broeder schrijft eerlijk en oprecht zijn mening over de geestelijke verzorging in de dienst.

Laten we ons er van bewust zijn, dat uit dit schrijven een grote nood openbaar wordt.

Een grote groep van mensen die zich christenen noemen, worden meespoeld door de weg van de minste weerstand. Laten we als kerken in Nederland die nood blijven verstaan en onze hulp en steun bieden, daar waar dit mogelijk is.

In de week van 29 mei t/m 3 juni maakt het C.O.G.M.A. weer een reis langs alle bases en garnizoenen in W.-Duitsland. Ditmaal vergezeld door ds J. D. v. Stelten uit Nijverdal en ds J. Smelik uit Rotterdam-Overschie. Mocht u nog over adressen beschikken die nog niet zijn doorgegeven, leest U dan onderstaande brief en schrijf of telefoneer terstond met de secretaris.

Ds J. Goudzwaard, voorz.
H. J. Bosch, secr.

VAN EEN DANKBARE MILITAIR

Hohne/Bergen-Belsen, 20-4-'72

Broeders en zusters in Nederland.

Langs deze weg wilde ik U, mede namens enkele andere militairen, hartelijk bedanken voor de geestelijke verzorging die wij hier mochten genieten in de vorm van geluidebanden met preken uit onze kerken in Nederland.

Door broeder Bosch is mij gevraagd, U iets over Hohne in W.-Duitsland te vertellen. Ik zal trachten de situatie hier, voor U te schetsen.

De geestelijke verzorging hier is slecht. Dit is echter niet te wijten aan de dominee of de aalmoezenier, deze mensen doen wat ze kunnen en zouden als ze de kans kregen, nog veel meer willen doen.

Er zijn nl. vaak allerlei situaties, zoals oefeningen en tal van andere diensten, die een goede doorgang van de geestelijke verzorgingsuren ernstig belemmeren. Zo af en toe is er een vormingsdag. Zo'n dag is erg interessant (meestal discussies over de meest uiteenlopende onderwerpen o.a. euthanasie).

Onlangs bestond de vormingsdag uit een rondleiding door de stad Celle (25 km van hier).

Iedere zondagmorgen wordt er een kerkdienst gehouden, het bezoek hieraan is bedroevend slecht. De meeste protestantse militairen blijven uitslapen of gaan naar de bar.

De kerkzaal is dan ook meestal gevuld met beroepsmilitairen en hun kinderen. Wat ook erg jammer is, is het feit, dat er hier vreselijk veel gedronken wordt. Dit wordt o.a. in de hand gewerkt door de lage prijzen (accensvrij) en geen of nauwelijks ontspanningsmogelijkheid.

Medio 1972 begint men met de bouw van een militair tehuis, want dat is er hier nog steeds niet.

De geestelijke verzorging zou een stuk beter kunnen worden, als de dominee en de aalmoezenier wat meer medewerking van militaire zijde zouden ontvangen.

Ik was dan ook erg blij toen broeder Bosch uit Enschede, bij mij kwam en een bandrecorder achterliet. Na enig zoeken heb ik wat mensen bij elkaar gekregen om samen met hun de prediking via de geluidsband te beluisteren.

Zij waren ook erg enthousiast en kwamen trouw luisteren.

Wat mij verder is opgevallen, is het feit, dat er van de gereformeerde (bedoeld is synodaal) of hervormde kerk uit, niets gedaan wordt voor wat betreft de geestelijke verzorging van hun eigen mensen.

Mijn opvolger vond het erg fijn, dat de kerken in Nederland zo goed voor ons zorgden en wil gaarne mijn functie van contactman voor het C.O.G.M.A. hier in Hohne overnemen.

Ik wil U allen, broeders en zusters in Nederland aan het einde van dit verhaal, hartelijk bedanken voor wat U voor ons deed.

Uw broeder, P. B. Bouman

zijn andere hand netjes uit zijn zak. Had toch een goede opvoeding genoten.

Jaren geleden keek ik op de Dam toe, hoe een verkoper zijn producten aan de man bracht. Die standwerkers hebben iets boeiends over zich: volleerde psychologen en bewaamde sprekers. Uit hun geslacht is de beroemde professor Kokadorus voortgekomen. Maar deze standwerker mocht er ook zijn. In de clou van zijn verhaal ging hij opzettelijk een zijstraatje in. Hij keek naar een jochie dat, handen in de zakken, ademloos toelisterde. Ons aller blikken gingen mee naar het jochie. De koopman zag het kereltje ernstig aan en vroeg: wil jij vooruitkomen in de wereld? Het jochie zei natuurlijk: ja meneer! De koopman adviseerde hem: dan moet je nooit je handen in je eigen zakken houden. — Het paleis heeft gedaverd op zijn palen, vanwege ons gelach. En het jochie had de les van zijn leven.

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Kom heren...

Uit mijn prille jaren herinner ik me de twee grote geboden bij een kennismaking of begroeting. Het eerste gebod luidde: het mooie handje! En het tweede gebod, weinig minder belangrijk, was: andere hand uit de zak!

Er was eens een tijd, waarin vaders hun zonen deze twee geboden inprenten. Zoals er natuurlijk veel meer ge- en verboden waren. Je struikelde er over. Met het moderne wegverkeer is dat net zo. Je struikelt over de ronde borden, rode en blauwe. Maar je blijft heer in het verkeer. Asset-effekant.

Dat is te zeggen. In het wegverkeer móet je wel heer zijn, wil je bij een aanrijding het recht aan je kant hebben. Maar wie „heer” is op een dergelijke poene en niet uit eigen impuls, is een twijfelachtige heer naar mijn bescheiden mening. Dat blijkt wanneer géén strafmaatregelen dreigen. U kunt wel eens twifelen of een persoon in manskleren nu dame of man is — maar een heer is het lang niet altijd.

Als u in een winkel staat, of aan de balie van uw bank, of aan een spoorloket — kunt u mensen met mannenstem tegen de verkoopster of beampte horen spreken... maar gewoon de handen in de zakken zien houden. En dat is geen uitzondering; het is wat je noemt bon ton. Van mijn plaats af zie ik dagelijks een assistente, gehuwde dame, beleefd blijven tegen volk, dat haar met de handen in de zakken toespreekt.

En denkt u bij dat „volk” nu alstublieft niet aan stands-discriminatie. Dit optreden komt namelijk bij alle standen voor, van sorteerders tot hogere ambtenaren. Bij een receptie in de bankwereld drukte een vroegere collega mij de hand terwijl hij zijn linkerhand nonchalant in zijn broekzak hield. Zo in de volle drukte. Ik spreek niet van een sigaret in de mond houden, ik spreek van een hand in de zak houden. Ik heb zijn hand hartelijk vastgehouden en hoog getild — al kijkende, waar die andere hand zou blijven. En waaratje, hij liep er in: haalde

Daar zit aan die kwestie van „heer” en „dame” natuurlijk een emancipatie vast — een zogenaamde gelijkstelling. De vrouw heeft zich losgewurmd van haar stoeltje bij de haard en is Vrouw geworden. Gelijkberechtigd met haar man. Ze heeft geen charmes, geen vrouwelijke listen meer nodig; een grote mond is genoeg. De man is niet langer hoofd van de echtverbintenis; elk schip heeft nu twee kapiteins aan boord, elke keuken heeft twee koks. Geen mannenmaatschappij in hemelsnaam — dan nog liever een vrouwenmaatschappij, beheerd door amazones en dolle Mina's. De man kan bijgevolg geen huurkoop aangaan of een hypotheekschuld op zijn huis laden of voor onbepaalde tijd op zakenreis gaan — de vrouw heeft medezeggenschap. (Om geheel objectief te zijn: voorlopig geldt hetzelfde ook nog voor de man.) Nog wel gefeliciteerd, dames. En de vrouw heeft evenzeer recht op een baan, op hogere functies, op gelijkwaardig loon, op inspraak; heeft actief en passief stemrecht; kortom is de partner, de compagnon van haar man, hem geenszins noemende heer, zoals Sara deed.

Dit heeft gevolgen. Moest men vroeger in een restaurant een dame vrijhouden — vandaag betaalt zij haar deel van de nota. Zou een man vroeger zijn plaats beschikbaar stellen, pas gaan zitten wanneer zijn tafeldame gezeten was, haar niet aan het gangpad maar liefst aan het raam een plaats aanbieden, op straat aan de verkeerskant lopen en voorts alle moeilijkheden voor haar opvangen — vandaag is dat krenkend voor een dame: zij kan waaratje haar boontjes zelf wel doppen, watdaggu! De Dolle Mina's hebben het ons wel en degelijk ingeprent: zij zijn baas in eigen buik (toch wel een minimale bescheiden eis, vindt u niet?) en voor de rest willen ze vooral niet minder lijken dan de mannen. — Dat wijst overigens niet op al te veel zekerheid. Want wie beslist niet minder dan de koning wil lijken bewijst daarmee, minder dan de koning te zijn. Maar dat laatste is een gemene opmerking. En die allerlaatste zin is alleen voor wie dat niet doorzien had.

Een van de gevolgen van deze ontwikkeling is, dat wij alle manieren prijs geven; dat wij open staan voor alle Amerikaanse manieren. En dat zijn meestal manieren met een minimum aan goede smaak.

Zoals die algemene gewoonte, elkaar een rechterhand te bieden en de linker in de zak te houden. Zo lekker nonchalant van: daar sta ik boven. Sigaret in de mond houden, al groet je een dame. Op de fiets blijven zitten, al praat je tegen een wandelend vrouwspersoon. Dasje om? Welnee. Een hoogleraar kan voor de tv met open overhemd zitten, zijn benen op ontblotende wijze over elkaar geslagen — zou jij je dan druk maken over stijl, goede man? Op straat aan de verkeerskant naast een dame lopen? Wat een antieke zorgzaamheid. Je loopt het risico dat ze je gaat uitlachen, geëmancipeerd als ze is. Zou ze een duw of een sneer of verkeersschade oplopen — so what?

Melis Stoke schreef voor de oorlog zijn fijne roman Zoutwaterliefde. Hij stelde een

gezelschapje voor, dat aan één tafel een bootreis meemaakte. Toen hij een heer had beschreven, althans een man, volgde zijn lakonieke mededeling: in zijn gezelschap bevond zich een dame en uit de achteloze wijze waarop hij haar bejegende was op te maken, dat zij zijn echtgenote moest zijn. Ai, waar blijven wij, liefhebbende echtgenoten, vandaag? Voor het huwelijk ons beste beentje voorzetten om onze uitverkorene te imponeren en te winnen — om haar na de trouwdag te verwaarlozen? Mijn onmisbare agenda geeft vandaag deze wijsheid aan: voor hij getrouwd is ligt een man soms de hele nacht wakker om te denken aan iets, wat een vrouw gezegd heeft — nadat hij getrouwd is valt hij in slaap voor zij is uitgesproken.

Jacobus, de practicus, zou zeggen: dit moest mijn broeders also niet geschieden. Baden Powell — geen Jacobus, maar dat kon hij de waarheid nog wel om zeggen — schreef eens: een heer is een vent, die zelfs de nagels van zijn tenen verzorgt.

Ik maakte een vergadering mee van 24 bankdirecteuren en een sprekerd. De laatste, die ons de nieuwe stijl van de medemenselijke aanpak moest bijbrengen, bestond het om met ongeknijpte haren, een goor en ongeschoren snuit, open bloesje en sexy pantalon, wijdsbeens op een tafeltje zittend, zijn auditorium toe te spreken. Hoewel ons verzocht werd niet te roken deed hij het toch maar — omdat een enkele sigaret het milieu niet zou verontreinigen. In de discussie kreeg ik de kans hem er op te wijzen, dat er een zekere discrepantie bestond tussen zijn voorkomen en het onze. Ofwel hij droeg zijn kennis met woord en daad op de juiste wijze aan ons over — en dan waren wij, zijn publiek, de 24 „net geklede burgerheren”, waar Jan Greshof al op gesmaald heeft; ofwel wij waren redelijk aanvaardbare maatschappelijke verschijnsels — en dan was de sprekerd in hoge mate fout met zijn schoreme optreden. De conclusie van deze opmerking bleef natuurlijk voor ieders eigen rekening.

Het is mij eens overkomen, dat een zieke en halfblinde cliënt mij wenste te spreken. Daar hij oud en der dagen zat en bovendien een bijzonder gesloten en argwanend persoon was, bleef zijn dochter van middelbare leeftijd bij het gesprek in de kamer. Zij begreep dat het komende gesprek haar in hoger mate dan mij zou aangaan. Nauwelijks was het begonnen, of de cliënt bemerkte haar aanwezigheid. Met een woedende verwensing stuurde hij zijn dochter de deur uit. Ik pakte mijn tas en wandelde mee naar de deur. Hij hield me echter terug: jou heb ik nodig, jij gaat niet weg, schreeuwde hij. Ik antwoordde: wanneer u een dame wegstuurt kan ik hier onmogelijk blijven. Eerst toen de dame mij bedankte en verzocht te blijven, is het gesprek voortgezet. De cliënt maakte excuus; begreep dat hij te ver was gegaan.

Zo — dat zijn een paar verhaaltjes die aangeven, dat er in ons verkeer iets hapert. Mensen die elkaar respecteren, hetzij uit humanitaire of uit christelijke overwegingen, mogen elkaar dat respect onbevengden laten blijken, dacht ik. Vermoedelijk zal de huidige stijl van manierlijke stijlloosheid wel spoedig weer terugslingeren naar het klasieke spel van elegante manieren. En verstandig is hij, die zich daar tijdig mee vertrouwd maakt; hij loopt straks niet achter. Ook zegt de Bijbel iets over de behandeling van de vrouw: het „zwakste vat” en daarom de hoogste eer waard; mede-erfgenaam van het eeuwige leven...

Tenslotte nog een slecht verhaal — met verontschuldiging aan wie het al kende. Moos, het bekende slimme jodenjongetje, zat in de tram. Toen er een dame met kind binnencwam en geen vrije zitplaats aantrof, stond Moos op, bood zijn plaats aan. Ze zei: je bent een echte zjentelmen. Moos glom. De volgende dag kwam het woord gentleman op school ter sprake; meester vroeg: wie weet wat dat is? Moosje wist het natuurlijk: een zjentelmen is iemand, die een dame met een kind laat zitten, zei hij stralend.

Sorry voor de baard — maar baarden zijn in. Nu nog.

Een Geloofsstuk

Het is een door ieder te constateren feit dat in de geestelijke en kerkelijke situatie van de christenheid, ook en vooral in ons Vaderland, en dan speciaal in de laatste decennia, diep ingrijpende veranderingen zijn opgetreden. Het geloof dat de Heilige Schrift het onfeilbare, over heel het mensenleven gezag oefenende, Woord van God is verzwakt al meer en is soms reeds geheel verdwenen. En in onlosmakelijk verband daarmee verslapt de band aan de reformatische belijdenisschriften of werd reeds definitief verbroken.

Deze nieuwe houding ten opzichte van de Heilige Schrift en de confessie wordt op allerlei manier openbaar. De eenmalige, „bovenhistorische” scheppingsdaad van God waardoor Hij hemel en aarde in het aanzijn riep, het reële bestaan van onze eerste voorouders Adam en Eva in het paradijs, en de in de aanvang van de wereldhistorie plaats gehad hebbende zondeval waarin heel de mensheid betrokken is, worden door velen geloofchend. De geboorte van Christus uit de maagd Maria, de verzoening van onze zonden zouden door zijn zelfofferande aan het kruis, zijn lichamelijke opstanding uit de doden en zijn zichtbare hemelvaart worden allerwege ontkend, misduid of buiten beschouwing gelaten. De rechtvaardiging van de goddeloze door God op grond van de verdiensten van Christus in de weg van het geloof — het hart van het Evangelie — wordt door velen als een verouderde theologische stelling gediskwalificeerd. En van de wederopstanding des vleses en de, na de eindkatastrofe der wereld en het laatste oordeel komende, nieuwe hemel en aarde, willen velen niet meer weten.

In onlosmakelijke samenhang met het in twijfel trekken of verwerpen van het Woord van God zoals dat in de Heilige Schrift tot ons komt, openbaart zich, ook onder christenen steeds duidelijker een met het geloof in Jezus Christus strijdige levenshouding. Deze wordt gekenmerkt door het vervagen van de tegenstelling tussen het leven „naar het vlees” en het leven „uit de Geest”, tussen het leven van de gemeente van Christus en dat van „deze wereld”. Er wordt zo weinig gezien van het paulinische „maar gij geheel anders”. Wij worden in alle kerken geconfronteerd met een leven dat steeds meer de

stijl van de wereld vertoont. Zelfzucht met haar openbaringen in hebzucht, geldzucht, eerezucht, genotzucht, gemakzucht openbaren zich steeds brutaler. We beleven ook in de kerk de in heel het volk optredende vechten om steeds grotere materiële welvaart. Van het metterdaad luisteren naar het woord van Christus dat we éerst, ja alléén, het Koninkrijk Gods en Gods gerechtigheid te zoeken, in het vaste geloof dat ons alle dingen die onze hemelse Vader goed voor ons acht toegeworpen zullen worden, wordt zo weinig gemerkt. Met een onbegrijpelijk voorbijzien van de verdorvenheid van het menselijk geslacht en een niet acht geven op het woord van Christus dat de goddeloosheid in de avondstond van de wereldgeschiedenis steeds zal toenemen, geven vele christenen zich over aan de illusie, dat op deze aarde en binnen de horizon van onze tijd langs lijnen van geleidelijkheid — of door geweld! — een heilsstaat zal ontstaan. En dit alles geschiedt in een tijd waarin de wetteloosheid, die de liefde van velen doet verkillen, steeds toeneemt en een ontwaarding en ontluistering van het mensenleven veroorzaakt die de herinnering oproept aan de donkerste perioden uit de geschiedenis van de mensheid. Het „brood en spelen”, en het „laat ons eten en drinken want morgen sterven wij” wordt voor de grote massa steeds meer het levensdevies.

☆☆☆

Het was met het oog op deze zorgwekkende situatie dat een aantal mannen zich de vraag hebben gesteld wat er in deze tijd kon worden gedaan ter bevordering van de kennis van het Woord van God onder hun medechristenen. Zij lieten zich daarbij leiden door de overtuiging dat het voor het werkelijke christen-zijn vóór alles op die kennis aankomt. Van een christelijk leven en een ware christelijke activiteit kan zonder die kennis immers geen sprake zijn. Ook „de beproeving der geesten of ze uit God zijn”, in onze tijd meer nodig dan ooit, is zonder deze kennis onmogelijk.

Ongetwijfeld zijn er nog talloze gezinnen waarin het Woord van God als een zaligmakende kracht wordt ervaren. In heel veel kerken wordt nog het volle Evangelie verkondigd. En er zijn ook nog veel scholen die metterdaad „Scholen met de Bijbel” zijn. Maar daartegenover staat dat van een groot aantal kansels „een ander Evangelie” wordt gepredikt. Daarbij wordt een golf van zogenaamd christelijke lectuur over de kerken uitgestort die exponent en stimulans zijn van de zo juist gesignaleerde fatale ontwikkeling. Ook wat door radio en televisie in de huiskamers komt wordt in sterke mate beheerst

door een geest die vreemd is aan de Geest van Christus. En wat op veel als christelijk aangeduide scholen de leerlingen bijgebracht wordt is meer doortrokken van de „nieuwe theologie” en alles wat daarmee annex is dan van het Evangelie zoals God dat in de Schrift aan ons openbaart.

Met het oog op dit alles besloten deze broeders in vertrouwen op Gods genade een Bijbelschool in het leven te roepen die als enig doel heeft het vermeerderen en verdiepen van de kennis der Heilige Schrift. Dit zal deze school trachten te bereiken door het organiseren van cursussen van drie jaar, maar evenzo van één jaar en van maand-, week-, weekend-vakantiecursussen enz. Het gaat daarbij niet in de eerste plaats om de voorbereiding op een of ander examen, al is ongetwijfeld ook gedacht aan de opleiding voor predikanten - zonder - academische - vorming, catecheet, jeugdleraar enz. Hoofdzaak is evenwel studie van de Heilige Schrift en dat in voortdurende confrontatie met het geestelijke en culturele leven van onze tijd.

Toen ik van dit plan hoorde dacht ik aan een instelling die ik in Zwitserland heb leren kennen. Voor ongeveer anderhalve eeuw leefde daar een man, zijn naam was Spittler, die de centrale figuur was van een levende christelijke gemeenschap. Hij verzamelde o.a. een groep jonge mensen om zich heen die hij opwekte levende getuigen van Christus te zijn. Steeds hoorde hij evenwel van hen de klacht dat zij in kennis van de bijbel te kort schoten. Toen kwam hij op het volgende idee: Jonge mensen moeten vaak een jaar of nog langer tijd van hun leven geven in dienst van hun vaderland, nl. met het oog op de verdediging daarvan. Waarom zouden ze zo'n tijd ook niet kunnen geven met het oog op hun dienst in het Koninkrijk Gods? En, een man van de daad: hij begon een Bijbelschool! De jongens die er heen gingen hoefden er zelfs niets voor te betalen. Deze school bestaat al langer dan honderddertig jaar. Duizenden jongelui hebben zich daar aan de studie van de Heilige Schrift gewijd. Deze school had nooit fondsen of donaties. Ze leeft van vrije giften van christenen. Maar ze kwam ook nooit te kort. En heeft nu een jaarlijks budget van meer dan een miljoen gulden!

En nu zal Deo volente in ons land een Reformatische Bijbelschool worden opgericht. Het is geen waagstuk, maar wel een geloofsstuk. Ze wordt opgericht in het vertrouwen op Gods genade en met de bede dat Hij deze arbeid wil zegenen. Ze wordt ook in het leven geroepen in de hoop dat allen die het om de komst van Gods koninkrijk is te doen haar met hun gebeden en gaven zullen dragen.

C. V.

Stichting

Reformatische Bijbelschool

Er is in de Chr. Kerken in ons land een groeiende nood. Deze nood kan worden aangewezen als: Een niet leven bij de Schrift.

In de Gereformeerde gezindte bestaat de begeerte, de trouw aan de Heilige Schrift en de Belijdenis te willen bewaren.

Daartoe is nodig, dat gelovig bij de Schrift wordt geleefd en dat de leden der Kerken in de Schriften worden onderwezen.

Om dat mogelijk te maken, is het noodzakelijk dat er Kerkleden zijn die tot het geven van dit onderwijs zich geroepen weten.

Gemeenteleden en ambtsdragers zullen hierbij moeten worden geholpen.

Om dat te verwezenlijken is opgericht een Reformatische Bijbelschool met 2 secties:

1. **Zaterdagopleiding.** Deze is reeds gestart in Zwolle en bekend als Ref. opleiding op initiatief van ds Van Mechelen.
2. **Dagschool,** met 1-jarige, 2-jarige en 3-jarige opleiding. Het ligt in de bedoeling 1 september a.s. de dagschool te openen, waar jongelui dagelijks lessen kunnen volgen en eventueel

ook in een internaat hun intrek kunnen nemen.

Doel is: het opleiden van jeugdleiders, catecheten, godsdienstleraren, evangelisten, mensen die in enig ambt of functie in de Kerk werkzaam zijn.

Deze beide opleidingen gaan uit van één bestuur. De grondslag van de Stichting is: De Heilige Schrift als het onfeilbaar Woord van God, zoals beleden in de 3 Formulieren van Enigheid.

Het bestuur wordt gevormd door leden van de Chr. Geref. Kerken, de Geref. Kerken (Vrijgemaakt), de Ned. Herv. Kerken (Geref. Bond), de Geref. Kerken.

De samenstelling van het bestuur is als volgt:

G. F. ten Broeke, Zeist, Chr. Geref.; Mr P. Coumou, Zeist, Geref.; Drs C. Fieren, Ede, Herv. (Geref.); Mr A. A. Hebly, Bussum, Vrij Evang.; Ir A. Looyen, Zeist, Herv. (Geref.); Ds J. B. van Mechelen, Urk, Geref.; D. W. L. Milo, Vierhouten, Geref. (Vrijg.); Ir Penning, Korbeek (België), Evangelisch; Ds M. Vreugdenhil, Nijkerkerveen, Geref.; J. Vuyk, Ede, Chr. Geref.

In het dagelijks bestuur hebben zitting:

G. van Oord, Hoogkanje 1, Zeist (voorz.), Geref. (vrijg.), tel. 03404-19110; Ds W. C. v. d. Brink, Tjalk 11, Nw. Loosdrecht (secr.), Geref., tel. 02158-3835; Drs F. de Rooy, Beatrixlaan 12, Doorn (penningm.), Geref., tel. 03430-3286; J. Drieënhuizen, Godelindelaan 7, Nw. Loosdrecht (alg. adj.), Geref., tel. 02158-

3942; C. Luiten, Zamenhoflaan 7, Zeist, Chr. Geref., tel. 03404-10620.

De Raad van Advies (Curatorium)

Prof. dr H. van Riessen, Aerdenhout; Prof. dr W. v. 't Spijker, Apeldoorn; Prof. C. Veenhof, Kampen; Drs A. Noordengraaf, Ede.

Docenten

Enige broeders, predikanten, doctorandi en doctores in de Theologie hebben zich bereid verklaard als docenten te willen optreden.

Cursussen

De weekend-cursussen worden gegeven in Zwolle en straks ook in Rotterdam. De dag-cursussen worden D.V. gegeven in de omgeving van Utrecht-Zeist. Men is in onderhandeling over een daartoe geschikt gebouw.

Deelname

Nadere inlichtingen zijn verkrijgbaar bij de bovenvermelde bestuursleden. De school is toegankelijk voor mannelijke en vrouwelijke leerlingen. Over opgave van leerlingen kan vanaf heden contact worden opgenomen.

Geldmiddelen

De noodzakelijke geldmiddelen hoopt de Stichting te krijgen uit lesgelden, bijdragen, giften, collecten enz. uit de Kerken door storting bij de Coöp. Raiffeisenbank (gironummer van de bank 115694) te Doorn t.g.v. de penningmeester der Reformatische Bijbelschool.

G. van Oord, voorz.
Ds W. C. v. d. Brink, secr.

Wat zingen wij?

(2)

■ Prof. dr K. Schilder over de Staatsberijming

Prof. dr (toen nog ds) K. Schilder schreef reeds in 1927 een opstel over „Onze Psalmberijming”. Het is opgenomen in de bundel „Bij Dichters en Schrijvers”, uitg. U. M. Holland, Amsterdam, blz. 310 e.v.

Daarin stelt hij (ik geef ook nu weer in de hedendaagse spelling): „Ze zeggen, dat „ons volk” zijn psalmbundel zo lief heeft.

’t Zal wel waar zijn; maar dan met een platonische liefde. Want dat „ons volk” zijn psalmbundel kent — daar is geen sprake van.

Dit is zó waar, dat men **tegelijk** moet constateren dat „ons volk” de eenmaal bestaande bundel niet prijsgeven wil en tevens kan volhouden de voor „ons volk” wel ietwat tergende, doch volmaakt eerlijke bewering, dat onze tegenwoordige psalmberijming als ze **thans** werd aangeboden, geen kans van invoering zou hebben.”

De schrijver neemt dan in het bijzonder de psalmen 1-20 onder de loep en wijst de vele gebreken daarin aan: taalkundige, aesthetische, exegetische gebreken en onschrijftuurlijke gedachten en beweringen.

Hij is van oordeel, dat het „onbarmhartig is aan hun werk (d.i. het werk van de achttiende eeuwse berijmers) nog langer vast te houden, om der wille van de lieve gewenning.”

En hij vraagt: „Is het niet ondankbaar als wij het licht, dat God ons geeft (nl. in het beter kennen van de Hebreeuwse tekst en in goede werken op exegetisch gebied, H.V.) ongebruikt laten? Mogen wij de gemeente, ons opgroeiend geslacht, de mensen buiten de kerk, nog langer gewennen aan een gezang, dat door zijn ouderwetse termen den vreemde een onwennig gevoel geeft, het exegetisch geweter afstompt, de prediker vaak verhindert, hetzelfde vers te doen zingen, dat een getrouwe berijming wil heten van zijn uit de psalmen gekozen tekst?” (blz. 344).

Op blz. 347 leest u: „Maar ons volk zal **niet mógen** doof blijven voor de klacht, dat zijn psalmberijming te kort doet aan het openbaarde Woord, en dat Woord soms verdringt. Een gemeente, die zichzelf respecteert moet niet volstaan met het verlangen, dat er worde **gepreekt** „naar de mening van de Heilige Geest”. Zij móét ook zelf zó willen zingen. Dat is te zeggen: onze huidige psalmberijming **moet wég**. En als we aan deze heilzame poging tot afbraak van wat onze bijbel beduimelt, eindelijk eens in naam der **exegese** zullen begonnen zijn, dan zal misschien **later** het ons ook nog eens in de gedachten komen, dat de bekende handboeken over de Nederlandse letterkunde wél alle preken over **vroegere** berijmingen der psalmen, maar over de tegenwoordige zo goed als geheel zwijgen.”

Nog één citaat uit dit opstel: „En daarom: nu voor het laatst: laat men toch niet langer vrede hebben met dat „staatscreatuur” van vandaag: onze psalmberijming.”

Alzo schreef prof. dr K. Schilder reeds in 1927!

En hij was de eerste niet, die grote en gefundeerde bezwaren inbracht tegen dit staatscreatuur.

■ Aesthetische gebreken

Hierover eerst enige opmerkingen; al worde er direct bij gezegd, dat dit de voornaamste bezwaren niet zijn. Maar er zijn nu eenmaal ook heel wat taal- en letterkundige bezwaren tegen deze berijming in te brengen.

Een taal is een levend iets. Bepaalde woorden verdwijnen langzamerhand geheel of vrijwel geheel uit het taalgebruik; andere komen op en worden algemeen gangbaar. Soms verschuift een woord geheel van bete-

kenis, het krijgt een andere klank en kleur dan het vroeger had.

De berijming van 1773 bevat heel wat woorden, die nú niet meer worden gebruikt of een andere betekenis hebben gekregen.

De lijst van die woorden zou heel lang gemaakt kunnen worden, maar ik beperk me tot enkele voorbeelden:

Samenrotten (1 : 1, 56 : 3, 123 : 2); saamgezworen (c.q. godd'loos of heidens) rot (3 : 1, 10 : 2, 59 : 4); wereldkloot, aardkloot (97 : 2, 119 : 46); wellust (36 : 2); 't gemeen (107 : 16) en gemene lieden (62 : 6; bedoeld zijn: gewone mensen); stout (in veel coupletten; niet in de betekenis van ondeugend, maar van: brutaal, trots); kop (7 : 8; 83 : 1); prangen (119 : 27); zich doen schromen (125 : 3 e.a.); outer (4 : 3; 50 : 3); nepen (55 : 3); rantsoen (49 : 3); vervloeken (122 : 3) enz.

Verder zijn er „dichtregels”, die het vandaag toch niet meer kunnen „doen”.

Hebt u wel eens het heil of uw zonden of een mens „voor uw ogen zien **zweven**” (21 : 1; 51 : 2, 39 : 5)?

Wat dunkt u van: „verzadigd als met vet en smeer” (63 : 3)?

Het „vet” komt herhaaldelijk voor: „hun hart is vet als smeer” (119 : 35); „wie vet is eet en knielt voor Israels HEER” (22 : 15); „zij zijn met vet als overtogen” (17 : 5); „mijn vlees is mager, uitgeteerd, zodat het alle vet ontbeert” (109 : 14).

Hebt u wel eens „met een opletend oog paleizen zien steig'ren hemelhoog” (48 : 5)?

Weet u waar „het uiterst deel van 's Vijands ingewand” zit (78 : 33); wat „treken” (5 : 9) zijn; wat „een straal van billijkheid” is (19 : 5)?

Hebt u de zon wel eens „naar beneên zien snellen” (109 : 13)?

Hoe vindt u deze regels: „gij hebt geen pest te schromen” (91 : 2); „op 't eenzaam bedde neergezegen” (4 : 2); „maar de aangesprokene wordt geacht gewoon naar bed te zijn gegaan, zonder enige zijging”, K.S., a.w. blz. 314); „ontbloom van grond om wortels in te maken” (129 : 4); „zo ik de sluim'ring zelfs geheng” (132 : 2); „ik ben verbazend voortgebracht” (139 : 7) enz. enz.

Wat stelt u zich voor als u moet zingen: „dat een jonge leeuw in zijn kuilen het oog (zit te) ontschuilten” (17 : 6)? Of dat „een os of var hunnen klauw verdelen” (69 : 13)?

Waarom denkt uw jongen van zeg 10 jaar als hij zingen moet over het „afmalen van wijsheid” (19 : 1): aan een molen? En waaraan als hij zingen moet: „ik zal door iijvervuur aan 't blaken oprechte boezemachten slaken” (5 : 3); of als hem al zingende gevraagd wordt: Zijt gij **beroerd**, ontsteld, verlegen” (4 : 2)? En wat is voor hem een „muil” (32 : 5)?

Wie „kweekt onderzoeking” (10 : 2)? Hoe kan een mens „de ouderdom beklimmen” (71 : 6)? Waar is „de plaats der dond'ren” (81 : 7)? Werd Israels „moede hand van de pot ontslagen” en van welke pot (81 : 6)?

Hebt u „lichtverdorrerd gras” wel eens „wortels in zien maken” (129 : 4)? In datzelfde vers staat, dat het gras „alreê verwelkerd” was. Maar „verwelkeren” is geen Nederlands woord; het komt in elk geval in de grote Van Dale niet voor.

Tenslotte (want we kunnen nu eenmaal niet bij alle vreemde uitingen en ouderwetse termen de vinger leggen) nog één vraag: hebt u wel eens „uw ziel in de hand”? De dichter van psalm 119 volgens de berijmers in vs 55 wel! Is 't een wonder, dat die ziel „in gevaar” was?

Verder: de oude tweede naamvallen doen het toch niet meer: uws aanschijs; des vijands; des vluggen tijds; in 't huis des groten Gods; om uws tempels wil; derzelve uitkomst; enes sterken wrekers; enz. enz. En hetzelfde geldt van de oude uitgang -en bij: uwen, mijnen, enen, zijnen enz.

En wat moeten wij zeggen van de vele samentrekkingen, afkappingen, uitstotingen,

verlengingen van woorden, die in deze berijming voorkomen?

't Zal in een volkslied wel eens nodig zijn, dat een woord wordt afgekapt of saamgetrokken. Dat is dan gewoonlijk om het rijm. Maar dit moet niet te vaak gebeuren en ook niet zó plaats vinden, dat de zin onverstaaenbaar wordt. In de berijming van 1773 komt een en ander om de haverklap voor: er zijn wel een 1500 à 2000 van die samentrekkingen en afkappingen te noteren. U kunt ze bij het doorbladeren van de bundel slag op slag vinden: vliên, liên, biên en biê, treên, beên en gebeên, deên, steên (bedoeld zijn: steden, 68 : 14), beneên, ieên (bedoeld zijn: leden, 38 : 2), smeên, zeên, reên, vreên, daân, belaân, blaân, paâ, doôn, goôn, woên, spoên, voên, bevrij', strij', lij', weêuw, schâuw, gelei en geleien, verbreien, gloênde (68 : 7) enz. enz.

Dit is lang geen volledige opsomming, maar het is wel voldoende om te doen beseffen hoezeer hier onze schone Nederlandse taal verhaspeld wordt. De jeugd, die zulke woorden moet leren, begrijpt ze toch eenvoudig niet? Om in die rederijkers-taal van de 18e eeuw te spreken: moeten wij ons van zulk taalgebruik niet „bevrijên” en het met kracht „bestrijên” (118 : 6) om onze taal niet meer te „vermeêren” (58 : 4 e.a.), maar de goede kennis ervan te „vermeêren” (21 : 4, 9 e.a.)?

■ Exegetische bezwaren

Maar dit was dan nog maar iets over de taal- en letterkundige bezwaren tegen deze staatsberijming. En over het „aesthetische gehalte” ervan.

Erger — dit in de tweede plaats — is het, dat de berijmers vaak de zin van teksten uit de psalmen niet hebben begrepen, althans onjuist hebben weergegeven. Dat raakt dan dus de exegese van de psalmen.

Die verkeerde exegese is in menig opzicht wel begrijpelijk. Men moest het doen met de Statenvertaling. De kennis van het Hebreeuws is sinds de verschijning van die vertaling aanzienlijk toegenomen en de vrucht daarvan is te vinden in de nieuwe vertaling van het Nederlandsch Bijbelgenootschap.

Een paar voorbeelden uit de vele, die te geven zouden zijn, mogen hier volgen:

Ps. 16 : 10 luidt in de Statenvert.: „Want Gij zult mijn ziel in de hel niet verlaten.”

In het oudere Nederlands had het woord „hel” tweeërlei betekenis: die van de verblijfplaats der verdoemden en die van graf, begraafplaats, dodenrijk. (In Amersfoort bestaat nog altijd een „Hellestraatje” en in Maastricht een „Hellepoort”; die gaven toegang of doorgang naar de zich buiten de muren van die steden bevindende begraafplaats).

Welnu: het in het Hebreeuws gebruikte woord betekent: dodenrijk.

Terecht heeft de N.V. van het Bijbelgenootschap ps. 16 : 10 weergegeven door: Want Gij geeft mijn ziel niet over aan het dodenrijk. M.a.w.: ik behoef nu nog niet te ster-ven.

Het is dus onjuist wat de berijming-1773 heeft: „Gij zijt mijn ziel niet in de hel ver-geeten.” Wie eenmaal door de heilige God in de hel is afgestoten, is weliswaar door Hem niet „vergeeten”, maar zal toch wel „van verderving weten”! En de vraag mag gesteld worden: hoe kán een heil'ge in de hel terecht- komen (zie de laatste regels van 16 : 5)?

Psalm 109 : 6 luidt in de Statenvertaling: Stel een goddeloze over hem, en de satan sta aan zijn rechterhand.

Het Hebreeuwse woord „satan” betekent: tegenstander. De éne mens kan dus voor de ander een „satan”, een tegenstander zijn; ook in goede zin, nl. wanneer hij het kwade in die naaste tegenstaat. Er staat zelfs in Num. 22 : 22, dat „de engel des HEEREN zich op de weg stelde als zijn (Bileam's) tegenstander.” In het Hebr. staat hier dan het woord: satan. Hier was dus metterdaad de Engel des HEEREN, het toen-nog-niet-vleesgeworden-Woord een goede „satan”. Dat woord krijgt een veel zwaarder betekenis als het gebruikt wordt van de overste der duivelen, Gods grote tegenstander; als het dus een eigen-naam gaat worden. Dan is er sprake van „de” Satan.

Welnu, de „satan” van ps. 109 : 6 is een gewone, menselijke tegenstander, zoals ook wel duidelijk kan zijn uit het parallelisme met het eerste zinsdeel: „Stel een goddeloze over hem.”

Direct duidelijk is nu de N.V. van dat vers: „Stel een goddeloze als rechter over hem,

een aanklager sta aan zijn rechterhand." 't Gaat over een rechtszaak voor een rechtbank!

Dan is dus de berijming van ps. 109 : 3 onjuist: „De satan biê hem tegenstand en sta aan zijne rechterhand.”

De dichter van psalm 77 worstelt met een probleem: Waarom heeft de HEERE, die toch vroeger zijn reddende wonderen voor Israël heeft verricht, zijn volk overgegeven aan de vijand, die het in ballingschap heeft gevoerd? Hij vindt op die vraag, hoe lang en hoe diep hij er ook over nadenkt, geen antwoord. Het allerergste voor hem is wel, wat hij in vs 11 concluderend zegt (N.V.): „Daarom zeg ik: dit krenkt mij, dat de rechterhand des Allerhoogsten verandert”.

Prof. dr A. Noordzij zegt in de K.V. op de psalmen daar dit van: „Reeds schijnt hem (de dichter) het feit als zodanig niet te ontkennen: dat inderdaad ook op de Heere geen staat valt te maken en dat ook Israëls God eigenlijk niet beter is, dan de goden der andere volken, die grillig zijn als mensenkinderen.”

Welnu: in de Statenvert. luidde vs 11: „Daarom zeide ik: Dit krenkt mij; maar (vet-gedrukt, wat betekent: dit woordje komt in de tekst niet voor, maar wij zetten het er tussen „voor de duidelijkheid”) de rechterhand des Allerhoogsten verandert.”

Dit heeft de berijmers blijkbaar op een dwaalspoor gebracht. En zij laten nu in hun berijming (vs 6) de dichter in feite het omgekeerde zeggen van wat hij hééft gezegd en bedoeld: „k Zei daarna: „Dit krenkt mij 't leven, maar God zal verand'ring geven, d'Allerhoogste maakt het goed: na het zure geeft Hij 't zoet.””

Er zouden veel meer voorbeelden van onjuiste opvatting en dus foutieve exegese te geven zijn. Maar dit is voor ons doel wel genoeg. Wie m.b.t. de psalmen 1-20 weten wil, hoe prof. dr K. Schilder zijn kritiek op dit punt onder woorden heeft gebracht, leze zijn reeds eerder genoemd opstel in „Bij Dichters en Schriftgeleerden”.

Er ontbreekt aan tekstgetrouwheid in de berijming, die een staatscreatuur is genoemd, heel wat.

(wordt vervolgd)

Boekbespreking

TERUGBLIK EN PERSPECTIEF, Willem Banning 1888-1971. Bannings „Terugblik” ingeleid door dr J. M. van Veen met bijdragen van prof. dr A. van Biemen, dr J. M. van Veen, dr H. D. de Loor en ds L. H. Ruitenberg.

Toen prof. dr W. Banning zeventig jaar was geworden — op 27 februari 1958 — bood hij de mensen die nauw met hem verbonden waren een autobiografische schets aan. Zij was getiteld „**Terugblik** op leven en strijd van althans een deel der generatie die idealistisch-jong was aan het begin der twintigste eeuw toegelicht aan de ontwikkelingsgang van één hunner.” Deze schets kwam niet in de handel. Ze is uitermate boeiend en belangrijk. Want Banning heeft in het geestelijke leven van ons land een zeer invloedrijke plaats ingenomen. Voortgekomen uit een friesch arbeidersgezin werd hij in de jaren voor de tweede wereldoorlog eerst onderwijzer, vervolgens predikant, leider van de „Arbeidersgemeenschap der Woodbrookers”, directeur van de vormingscentra Barchem en Bentveld, bestuurslid van de S.D.A.P. en docent aan de school voor Maatschappelijk werk te Amsterdam. Na de oorlog kwam de volle ontplooiing van Bannings activiteiten. In 1946 wordt hij hoogleraar in de theologie in Leiden. Hij heeft een belangrijk aandeel in de oprichting van de P.v.d.A. Met prof. Kraemer en ds Gravemeyer vormde hij het driemanschap dat de leiding had bij de reorganisatie van de Ned. Herv. Kerk. Deze opsomming is voldoende om te beseffen met welk een belangrijk stuk politiek, cultureel, ethisch en religieus leven men in aanraking komt als men kennis neemt van de levensarbeid van Banning. Daarom is de lectuur van deze autobiografische schets van

GEBED

*In mijn hart
leeft
verlangen naar U*

Die is:

*zonneshijn en lach
vrolijkheid en
onpeilbare warmte.*

Die

in niets anders plezier heeft

dan

blauwe luchten

te versieren met vrolijke witte wolkes.

Van Wie

je houden kunt,

omdat U

zo sympathiek is,

als je Uw stem hoort

in

het kabbelen van een beek

of in zacht fluisterende briesjes.

Petrus Kaldewaij

belang voor ieder die iets wil verstaan van het geestelijk klimaat van Nederland na de tweede wereldoorlog. In het bovengenoemde boekje zijn behalve de herdruk van Bannings autobiografie ook een aantal belangrijke studies opgenomen die verschillende aspecten van Bannings veelzijdige persoon en werk belichten. Prof. dr A. van Biemen, dr J. M. van Veen, dr H. D. de Loor en ds L. A. Ruitenberg schreven resp. over Banning en de volksoopvoeding, de Theologie, de Kerk en het politieke leven.

Op een paar dingen in dit boekje genoemd wil ik nog even de aandacht vestigen. Banning was een vurig pacifist. Toen de S.D.A.P. ten gevolge van de dreiging van het nazisme haar propagandapunt van nationale ontwapening — „geen man en geen cent”! — wilde laten vallen verzette Banning en nog enkelen zich daar fel tegen. Evenwel tevergeefs! Na een zware innerlijke strijd besloot Banning toch lid van de partij te blijven. En dan schrijft hij: „De partij wist, wat zij aan ons had; wij wisten welke weg zij verplicht meende te zijn om te gaan. De ervaringen van de tweede wereldoorlog, de bezetting, de strijd der geallieerden hebben mij ten slotte gebracht tot de erkenning, dat de politieke keuze der partij juist is geweest — al blijft het zedelijk en godsdienstig oordeel het militair bedrijf zien als in strijd met het Evangelie. De begripende lezer ziet: ik zit nóg met een kompromis...”

Er zijn er velen geweest die zo dachten en oordeelden als Banning! Maar toen zij tot de overtuiging kwamen dat „de politieke keuze” juist was geweest was het te laat. Toen hadden de nazi-schurken zich reeds van ons land meester gemaakt. En de „politieke keuze” van de S.D.A.P. kwam ook veel te laat! Een houding als die van de S.D.A.P. — ze werd in alle westeuropese landen gevonden — was er mee de oorzaak van dat Nazi-Duitsland zijn ongehoorde misdaden kon bedrijven! Er is nooit een oorlog geweest, zei Churchill eens, die zó makkelijk voorkomen had kunnen worden. De slapheid en lafheid van het Westen gaf Hitler de kans.

Een ander punt waarop ik de aandacht wil vestigen is dat dr Banning voluit en open en eerlijk een vrijzinnig theoloog is geweest. Men merkt dat b.v. op iedere bladzij van zijn boek „De Evangelische Boodschap” (1946). Daarin schrijft hij o.a. (blz. 74): „Evenmin als wij het feit van de geboorte van Christus als Licht der wereld gebonden achten aan de realistisch-biologische opvatting van de geboorte uit de maagd Maria zonder toedoen van den mens, evenmin achten wij het feit, dat de Christelijke gemeente zich in haar geloof geleid weet door een levenden in haar midden presenten Heer, gebonden aan de realistisch-materialistische opvatting dat het zelfde lichaam dat aan het kruishout stierf, na drie dagen in het graf te hebben gelegen, opnieuw begon te functioneren.”

Dr Van Veen wijst in zijn opstel over Banning en de theologie op het zo juist genoemde boek en zegt daarover: „het is geschreven door een theoloog, die niet uit de huid van

het huidige denken en het huidige wereldbeeld kan en wil kruipen. Hij weet, dat de geloofstaal, die wij gebruiken, symbolisch is en dat de interpretatie van het openbaringsgebeuren geschiedt door middel van de reflectie-apparatuur waarover we nu beschikken. Deze reflectie verzet zich b.v. tegen een letterlijk aanvaarden van leerstukken als maagdelijke geboorte en lichamelijke opstanding. Banning meende, dat het knoeien wordt en dus ook godsdienstig onaanvaardbaar, als wij theologen hier zoeken naar compromisoplossingen: wij hebben te belijden met hóófd en hart. Ik ben er van overtuigd, dat tal van orthodoxe theologen nu anders dan in 1946 aankijken tegen dit boek, dat alleen al vanwege de verwerping van het dogma der lichamelijke opstanding op de hoop werd verworpen.” Ik geloof dat dr Van Veen met zijn laatste bewering gelijk heeft: het modernisme is inderdaad reeds zeer diep in de voorheen „orthodoxe” wereld binnengedrongen.

Zoals ik reeds zei is Banning intensief betrokken geweest bij wat wel de „vernieuwing” der Ned. Herv. Kerk is genoemd. Ontvallend in dit verband is wat dr De Loor schrijft van Bannings kijk op de kerk. Hij zegt o.a. dit: „Wanneer men het oeuvre bekijkt dat van zijn (Bannings) hand verscheen sedertdien (d.w.z. ná zijn optreden als hoogleraar in de theologie in 1946), constateert men dat Banning toch eigenlijk alleen geïnteresseerd is in de grote maatschappelijke ontwikkelingen en daarmee onverbrekkelijk verbonden 's mensen zedelijke grondhouding, diens ethisch antwoord. De kerk komt hierbij slechts zijdelings ter sprake”. Ook deze trend in Bannings denken heeft zich met kracht doorgezet in de laatste paar decennien. Voor velen gaat het in de kerk alleen of bovenal om haar functie in de vernieuwing der maatschappij. Haar uitsluitende of voornaamste taak is maatschappijkritiek. De Schriftuurlijke notie dat de kerk is het uitverkoren volk van God, de nieuwe mensheid, die Christus tot Hoofd heeft, leeft uit de rechtvaardiging door het geloof, en geroepen wordt metterdaad te belijden dat Jezus Christus de Zoon van God en de verlosser der wereld is, gaat al meer verloren.

Dit waren een paar reacties die de lectuur van dit boekje bij mij opriepen. Ik wil nog even meedelen dat een diepgaande evaluatie van Bannings ideeën indertijd gegeven werd door dr S. U. Zuidema in Antirev. Staatskunde, 17e jaarg. 1947, 142-175.

Het bovengenoemde boekje is nummer 3 van de derde jaargang van de serie Oekumene. Deze serie gaat uit van het Oekumenisch Aktie Centrum (OAC) in Driebergen — waarin samenwerken Kerk en Wereld, Willibrordvereniging en De Horsink — en de uitgeverij Bosch & Keuning n.v. te Baarn. De redactie bestaat van de zijde van het OAC uit: J. van Dijk, prof. dr H. A. M. Fiolet, prof. dr J. C. Groot, prof. dr H. M. Kuitert, dr A. Th. van Leeuwen, Jac. Roos, dr J. M. van Veen.

C. V.

Blij en dankbaar berichten wij U de geboorte van onze

OLIVIER

J. G. van Oord
A. M. van Oord-Groen
Rijchart
Pieter
Karien
Govert Jan
Polianne
David

De Meern, 11 mei 1972
Meentweg 124

Wij zijn de Here dankbaar voor de geboorte van ons dochttertje en zusje

RIE

H. Hobbelink
J. Hobbelink-Hilhorst
Herman
Martin
Gerlinde

Dieren, 22 mei 1972
Labriehof 10

D.V. zondag 28 mei zijn onze tante en oom

J. M. v. d. HERIK

en

M. v. d. HERIK-v. VEELLEN

25 jaar getrouwd.

Wij zijn allen uitgenodigd om met hen in Rotterdam dit feest te vieren op zaterdag 27 mei.

Wij wensen hen God's nabijheid toe in hun verdere leven.

Nichten en Neven
v. Veelen, Versteeg en
Van Tienhoven

Het bestuur van de

„Stichting voor Kleuteronderwijs op Gereformeerde grondslag te Wezep”

roept

SOLLICITANTES

op i.v.m. een aanstaande vacature. Hoofdleidster-akte vereist.

In aanmerking komen zij, die bij eventuele benoeming zich voegen bij de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt), Zuiderzeestraatweg 503, Wezep. Scriba: J. W. v. d. Berg, Koningin Wilhelminalaan 15, Wezep.

Adres secretaris: G. Boer, Waterloopweg 5, Wezep.

EEN FLUIT VAN RIET

door

Mevrouw E. IJskes-Kooger

Ruim 60 gedichten, aanvankelijk gepubliceerd in de Kerkbode voor N.- en Z.-Holland, zijn in deze fraai verzorgde bundel opgenomen. Vele lezers hebben de schrijfster gevraagd ze in boekvorm te laten verschijnen. We zijn blij het boekje, in zijn mooie omslag van Bert Koning, te kunnen presenteren aan al degenen die fijngevoelige christelijke poëzie kunnen waarderen, omdat ze weten dat een goede gedachte in dichtvorm beter onthouden worden dan in proza.
92 pagina's. Prijs f 7,50

BUIJTEN & SCHIPPERHEIJN

Valkenburgerstraat 106,
Amsterdam. Tel. 020-23612. Postgiro 22960

Het jeugdwerkcentrum

van de

christelijke gereformeerde jongerenbond

heeft nog plaatsen vrij voor drie jeugd-vakantie-reizen ('bastion-trips') naar:

SATTENDORF (Oostenrijk)

13-daagse reis (3-7 t/m 15-7)

leiding: de heer en mevr.
G. J. v. d. Laan

kosten: f 460,—

SAN VALENTINO (N.-Italië)

14-daagse reis (6-7 t/m 19-7)

leiding: de heer en mevr.
B. Molenaar

kosten: f 445,—

DORFGASTEIN (Oostenrijk)

14-daagse reis (27-7 t/m 9-8)

leiding: de heer en mevr.
B. Molenaar

kosten: f 435,—

Inlichtingen/aanmeldingen:

jeugdwerkcentrum 'bastion',
diamantstraat 9 - apeldoorn
tel.: (05760) 5 24 19

EEN PRACHTIG BOEK !

Dezer dagen verschijnt:

„ALS DRUPPELEN OP HET KRUID”

Een bloemlezing uit de geschriften van een godzalig voorgeslacht, o.a. Augustinus, Brakel, Bunyan, Calvijn, v. d. Groe, Lodensteyn, Olevianus, Philpot, Ursinus e.a. 200 korte overdenkingen in verzorgd drukwerk en keurige omslag. Groot 111 blz. Prijs slechts f 7,—.

Nog voorradig:

„BEKRONING ZONDER ROEM”

door Ds. A. Vergunst, Ds. J. P. Verkade,
Ds. A. J. Wijnmaalen e.a. Prijs f 4,75.

Bestellen door storting op giro
159.99.99. t.n.v.

Stichting Reformatorische Publikatie
Korenstraat 9, Apeldoorn, tel. 05760-15202

MIDDENMEER (Wieringermeer)

Chr. Nat. School

Gevraagd m.i.v. 1 augustus 1972

ONDERWIJZERES

voor een gesplitste 1e klas
(21 leerlingen!)

Wij proberen gestalte te geven aan de speelleerklas.

De benoeming is op art. 56 II. Volgend jaar vast.

Ook sollicitaties van hen die dit jaar eindexamen doen, zijn van harte welkom.

Inlichtingen bij en brieven aan F. C. Hoogteijling, H.d.S., Schoolpad 1, Middenmeer. Telefoon 02270-428.

Dpl. militair (26 jr.), gelegerd in De Harskamp, zoekt voor zichzelf en zijn gezin (echtgen. en één kind)

WOONRUIMTE OP DE VELUWE

voor de periode oktober 1972-voorjaar 1973. Van wie kunnen wij gedurende deze maanden een zomershuisje, bungalow of caravan huren binnen een straal van ca. 25 km van De Harskamp (dus ook Ede, Bennekom, Voorthuizen, Apeldoorn, Arnhem etc.)?

Gaarne bericht aan: A. P. de Boer, Bloemstraat 75c, Rotterdam-3, tel. 010-122632.

Verschenen:

GETUIGENIS

Een documentaire uit de huidige strijd der kerk. Dit raakt ieder kerklid. 210 blz.

Toezending na storting van f 12,— (f 10,— + f 2,— porto) op girorek. 690881 t.n.v. P. de Vries te Nunspeet.

PARON, PARON, PARON

EEN JAAR OP SCHOOL IN FRANKRIJK

Ouders,

Wellicht hebt U een jongen of meisje van 11 of 12 jaar, toegelaten tot, maar voor Uw besef nog wat jong voor een Lyceum.

Zendt dan deze kinderen een jaar naar de school van Paron in Frankrijk, waar zij dan een franse opvoeding in een toegewijde christelijke sfeer ontvangen.

De totaalkosten van het Internaat voor een jaarcursus bedragen f 3.000,—.

Waar deze christelijke School geen subsidie van de franse Staat ontvangt, moeten de ouders van onze emigranten-kinderen dus alle kosten opbrengen.

Zij brengen daarvoor grote offers.

De school van Paron bestaat 23 jaar.

MOMENTEEL ZIJN ER TE WEINIG LEERLINGEN.

DÁÁRDOOR WORDT DE SCHOOL IN HAAR BESTAAN BEDREIGD.

U helpt ons, als U Uw kind een jaar lang naar Paron zendt, de school te behouden als stemvork van het Evangelie.

U geeft Uw kind voor heel zijn leven een onvergetelijk jaar en een stuk franse cultuur mee.

De Heer en Mevr. Ir. A. Griffioen, Zwaardemakerlaan 31 te Utrecht, tel. 030-713800, zijn bereid U alle gewenste inlichtingen te geven. Zij kunnen dat, omdat hun eigen dochttertje (12) met heel veel plezier nu de cursus 1971/72 volgt.

Helpt ons Paron in stand te houden en geeft Uw jongen of meisje een pracht jaar in Frankrijk.

U kunt Uw kinderen opgeven, liefst vóór 1 juni a.s., bij het Secretariaat van de Stichting „VRIENDEN VAN PARON”, Schiedamse Vest 52 d te Rotterdam-1; tel. 010-125321.

Dr. N. J. van Eikema Hommes, Voorzitter
Fred. C. Meyster, Penningmeester.